مطالعات محیطی هفت حصار شماره بیست و نهم/ سال هشتم/ پاییز ۱۳۹۸
صفحات ۳۸-۲۵

تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: دهستان فضل، شهرستان نیشابور)

علی‌اکبر عنابستانی*، زهرا مظفری، علی پیوند*****

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۴/۱۰
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۶/۲۵

چکیده

مبنای سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری، معیار رضایتمندی از شاخص‌های کیفیت محیط از دیدگاه روستاییان و کارشناسان است. این تحقیق از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی – تحلیلی است. به منظورگردآوری داده‌های مورد نیاز از دو روش اسنادی و میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده شد. نتایج به دست آمده از تحلیل شاخص‌های کیفی نشان می‌دهند که در مجموع از میان ۷ شاخص، مقدار ۶ شاخص(بصری و جاذبه‌های گردشگری، زیست محیطی، بافت و شبکه های ارتباطی، محیط اجتماعی و پویایی محیط) بالاتر از اندازهٔ میانگین بوده است و معادل کیفیت نسبتا مطلوب ارزیابی می‌شود و شاخص (عملکردی – ساختاری،) از اندازهٔ میانگین کمتر بوده و وضعیت مناسبی ندارد. همچنین اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با استفاده از تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS)نشان می‌دهد محیط گردشگری بوژان و سمرقند در تمام ارزیابی‌ها وضعیت مناسبی را به خود اختصاص داده اند و در آخرین مرتبه روستای غار و روی قرار دارند. بنابراین، توسعه نماگر های عملکردی – ساختاری مانند امکانات و تسهیلات اقامتی، پذیرایی، خدمات مالی، خدمات فروشگاهی و... می‌تواند نقش مهمی در بالابردن مطلوبت کیفیت محیط و امکان رقابت با دیگر مکان‌های گردشگری و جذب گردشگران داشته باشند و زمینه توسعه پایدار منطقه را فراهم کنند.

واژگان کلیدی

تحلیل فضایی، ساکنان محلی، کیفیت محیط، ، گردشگری روستایی، WASPAS، دهستان فضل.

* استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول) anabestani@um.ac.ir
** دانشجوی دکتری جغرافیا وبرنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
*** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی، واحدلارستان، لار، ایران

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

مقدمه

نگاه کالبدی – کارکردی برنامه‌ریزی‌ها به ابعاد و جنبه‌های مختلف زندگی سبب شد که اواخر دهۀ ۱۹۶۰، تحت تأثیر نیازها و آگاهی‌های جدید، مفاهیم اجتماعی نوینی مثل رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در قلمروی برنامه‌ریزی و توسعۀ عمومی مطرح شوند (مهدیزاده، ۱۳۸۵: ۳۰۱). با رواج و کاربرد این مفاهیم در جهت دستیابی به معیارهای کیفی در مطلوبیت کیفیت محیط‌های شهری و روستایی، دخالت دادن عوامل محیطی، فرهنگی – اجتماعی و روانی به عنوان ضرورتی اصلی مطرح شدند؛ البته، در دید جهانی، وقوع بحران‌های زیست‌محیطی و نابودشدن محیط زیست جهانی، در طرح موضوع کیفیت محیط به عنوان بخشی از مفهوم همه جانبۀ کیفیت زندگی بی‌تأثیر نبود (برقی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴). یکی از این محیط‌ها، محیط‌های گردشگری هستند. گردشگری بزرگترین صنعت جهان است و سهم عمده‌ای را در اقتصاد کشورهای توسعه یافته و پیشرفته ایفا می‌کند که کشورهای در حال توسعه نیز از آن به عنوان یک وسیله برای توسعه و تنوع اقتصادی و یک عنصر جامع از سیاست توسعه اقتصادی در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی استفاده می‌کنند (تیتیو[1]، ۲۰۱۶: ۲۶۵). گردشگری یکی از بخش‌های مهم و درحال رشد سریع در جهان است که در رشد اقتصاد کشورها بسیار مؤثر است، ضمن آنکه منافع اقتصادی آن شامل جوامع محلی نیز می‌شود و دارای اجزای بسیاری است که در محصول و تجربۀ گردشگری نقش دارند(فالکونر[2]، ۲۰۱۳: ۲).گردشگری روستایی توجه دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان اقتصادی را نیز به خود جلب کرده است، زیرا نقش مهمی در جهت دهی به فعالیت‌های اقتصادی و کمک به افزایش درآمد جوامع محلی دارد(چین و همکاران[3]،۲۰۱۴: ۳۶). در این مناطق، کیفیت محیطی بالا، زمینه ساز شکل‌گیری حس مثبت نسبت به مقصدهای گردشگری و نهایتا توسعه گردشگری می‌باشد. شکل‌گیری و تقویت حس مثبت از طرق مختلف امکانپذیر می‌باشد که یکی از آنها ارتقاء کیفیت محیطی است که منجر به بهبود تصویر مقصد از دیدگاه گردشگران می‌گردد (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳). کیفیت محیطی شامل حفاظت محیطی، آموزش محیطی، جاذبه‌های میراث فرهنگی، زیرساخت‌های گردشگری و منابع طبیعی برای تقویت رقابتی بودن مقصد گردشگری سهم مهمی دارد (چین و همکاران، ۲۰۱۴: ۳۸).

ارزیابی کردن میزان رضایتمندی گردشگران در مقصدهای گردشگری روستایی به فعالان گردشگری روستایی کمک می‌کند تا دریافت بهتری از دیدگاه های گردشگران داشته باشند و تلاش‌هایشان را در جهت ایجاد تجربه های مثبت برای گردشگران متمرکز کنند. سطح رضایتمندی گردشگر ممکن است در تصمیمات آتی وی برای مراجعۀ دوباره به مکان مورد نظر یا پیشنهادکردن آن به دیگران مؤثر باشد. در زمینۀ گردشگری روستایی، کیفیت خدمات عرضه شونده از سوی دست‌اندرکاران در زمینه محیط زیست و تصمیم گیری بر اساس ارزش‌های زیست محیطی عامل بسیار مهمی در جذب گردشگران به شمار می‌آید. ارزش‌های زیست محیطی می‌توانند پاسخ‌های اکولوژیکی را تشویق کنند و نقش مهمی در شکل‌گیری آینده و تغییر دیدگاه رهبران و جهت‌گیری کار آنها نسبت به محیط زیست داشته باشند. استدلال می‌شود که ارزش‌ها می توانند بر میزان آگاهی مردم از محیط زیست تاثیر بگذارند (پیکاردو[4]، ۲۰۱۷: ۵). بی‌برنامگی مستمر در خدمات گردشگری روستایی موجب دلسردی و ناامیدی گردشگران و جامعۀ محلی می‌شود و مانعی برای توسعۀ گردشگری به شمار می‌آید(پرهاباکاران و همکاران[5]، ۲۰۱۴: ۲۹۲). ارتباط میان سامانه های حمل و نقل و بازارهای گردشگری دوطرفه است، به گونه‌ای که بر یکدیگر اثر می‌گذارند و همدیگر را تقویت می‌کنند و به کارایی و اقدامات مربوط به هریک از آنها باید توجه کرد که اثر مستقیمی بر دیگری خواهند داشت(کری و فالکونر[6]، ۲۰۱۳: ۳). تفاوت در ویژگی‌های مقصدهای گردشگری مانند ژئومورفولوژی، تمرکز جاذبه‌ها، زمان بازدیدها و ماهیت محیط، بر انتخاب روش‌ها و وسایل حمل و نقل و پویایی آنها تأثیر دارد(لوهمان[7]، ۲۰۱۴: ۲). نواحی روستایی شهرستان نیشابور با توجه به شرایط آب و هوایی مناسب و جاذبه‌های طبیعی فراوان، پتانسیل ایجاد و توسعه فعالیت های گردشگری زیادی را دارا می باشد و همواره حجم عظیمی از گردشگران را تنها بعضی از مکان ها به خود اختصاص می‌دهند در حالی که پاره ای دیگر از مکان‌ها با توجه به جاذبه‌های طبیعی زیبا پذیرای گردشگر زیادی نیستند و گردشگری نقشی در بهبود جایگاه این مکان‌ها ندارد. لذا با توجه به اهمیت مباحث ذکر شده در باب ارزیابی‌های

1 Titua
2 Falconer
3 Chin et al
Chin et al
4 Pichardo
5 Prabhakaran et al
6 Currie and Falconer
7 Lohmann

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

صورت گرفته در زمینه کیفیت محیط در محیط‌های مختلف در این پژوهش به بررسی تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری در شهرستان نیشابور پرداخته شده است تا از این طریق زمینه های لازم برای توسعه گردشگری اندیشیده شود.

ادبیات نظری موضوع

به طور کلی کیفیت واژه‌ای است که در تمامی رشته‌های هنری، علمی و صنعتی به شکل شهودی (درون ذهنی) درک و به صورت مستمر در چارچوب گفتمان حوزه‌های مربوطه به کار برده می‌شود. با این وجود، تلاش برای درک کامل معنای این واژه تلاشی ساده و آسان نیست. دشواری این امر نه به واسطه معنای شهودی واژه (که به سادگی قابل وصف است) بلکه از سرشت متکثر و چندگانه آن سرچشمه می‌گیرد (کاکاوند و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۳). آنچه در تعریف کیفیت محیط مورد توجه است، ارتباط متقابل آن با محیط موثر است. کیفیت محیط آن چیزی است که محیط بوسیلهٔ آن نمود پیدا می‌کند و ادراک می‌شود و چون ادراک نیازمند آگاهی و برخورد با محیط است بنابراین آنچه مد نظر است محیط موثر می‌باشد، محیطی که با ویژگیهای خاص خود مورد توجه بوده و تاثیرات آن بر حاضرین و ناظرین برقرار است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۶). کیفیت محیطی ناشی از کیفیت عناصر تشکیل دهنده یک منطقه اما چیزی بیشتر از مجموع عناصراست، کیفیت محیطی ادراک مکان به طور تمام و کمال است. عناصر تشکیل دهنده (طبیعت، فضای باز، زیر ساخت‌ها، محیط ساخته شده، امکانات و منابع محیط طبیعی) هرکدام دارای ویژگی‌های خاص خود و کیفیت نسبی هستند (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷). به طورکلی کیفیت محیطی کلیه ابعاد اجتماعی و اقتصادی و کالبدی را در برمی‌گیرد و بر اساس میزان رضایت مردم سنجیده می‌شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۴).

در مطالعه‌ای درخصوص ۱۰۰۰ فضای عمومی در کشورهای مختلف جهان، رضایت از چهار معیار دسترسی و پیوندها، آسایش و ادراک بصری، کاربری‌ها و فعالیت‌ها و معاشر پذیری اساس کیفیت مکان یا محیط معرفی شدند. لینچ یکی از صاحب نظران مشهور در زمینهٔ مطالعات کیفیت محیطی، معیارهای اساسی سرزندگی نظیر، تناسب و سازگاری، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت را محورهای اصلی کیفیت محیطی بیان می‌کند (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۳). یکی از این محیط‌ها محیط‌های روستایی با قابلیت گردشگری است. گردشگری روستایی عبارت است از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آنها که دربردارندهٔ آثار مثبت/منفی برای محیط زیست روستا، انسان و طبیعت است(پاپلی یزدی و سقایی،۲:۱۳۹۰). مقصد گردشگری را می‌توان محصولی مرکب شامل منابع گردشگری، خدمات گردشگری، خدمات عمومی، فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی و مواردی از این قبیل در نظر گرفت(هنگ و همکاران[1]، ۲۰۱۴:۱). عناصر مقصد گردشگری عبارت‌اند از: ۱ جاذبه‌های طبیعی: مناظر، چشم انداز دریا، سواحل، آب وهوا، گیاهان، حیوانات و سایر خصوصیات مقصد و منابع طبیعی آن ؛ ۲ جاذبه‌های مصنوع: بناها و تأسیسات گردشگری شامل معماری تاریخی و مدرن، بقعه‌ها و بناهای یادبود، تفرجگاه‌ها، پارک‌ها و باغ‌ها؛ ۳ جاذبه‌های فرهنگی: تاریخ و آداب و رسوم محلی، مذهب و هنر، موسیقی، موزه‌ها و سرگرمی‌ها؛ و ۴ .جاذبه‌های اجتماعی: سبک زندگی و سنت‌های ساکنان و جامعهٔ میزبان، زبان و تعاملات اجتماعی (رونیزی و بیگلو، ۱۳۹۵: ۴۳۸) در گردشگری، کیفیت دو جزء دارد : کیفیت فراهم آوری خدمات و سطح کیفی خود خدمات، کیفیت می‌تواند از سوی مصرف کننده با درنظرگرفتن عواملی که مرجع کیفیت نامیده می شوند، ارزیابی شود (بوتنارو و همکاران[2]، ۲۰۱۴ :۶۷۱).

به منظور دستیابی به گردشگری روستایی پایدار و همچنین مشارکت در اقتصاد ملی، رضایتمندی ساکنان محلی و گردشگران حیاتی است لذا، توریسم روستایی به عنوان یک فعالیت جایگزین برای دو دلیل مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است: الف) توانایی توریسم در کمک به حل مسائل و چالش‌های پیش روی مناطق روستایی از قبیل برنامه‌ریزی، تعادل روستا شهری، زمینه سازی برای تغییرات اجتماعی، ب)زمینه سازی برای توسعه اقتصادی و زیرساختی و دسترسی بهتر به فرصت‌های اشتغال و درآمد؛ که هر دوی این اهداف به ساکنین روستایی برای ماندگاری در روستا کمک می‌کند (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۵). ارزیابی کردن میزان رضایتمندی گردشگران در مقصدهای گردشگری روستایی به فعالان گردشگری روستایی کمک می کند تا دریافت بهتری از دیدگاه‌های گردشگران داشته باشند و تلاش‌هایشان را در جهت ایجاد تجربه‌های مثبت برای گردشگران متمرکز کنند. سطح رضایتمندی گردشگر ممکن است در تصمیمات آتی وی برای مراجعهٔ دوباره به مکان مورد نظر یا پیشنهادکردن آن به دیگران مؤثر باشد(رونیزی و بیگلو،۴۳۵:۱۳۹۴).

1 Hong et al
2 Butnaru et al

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

جدول (۱) : پژوهش های صورت گرفته در رابطه با تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری

نام پژوشگر یا موسسه	سال	نتایج پژوهش‌ها
کارنوتو و دیتویو[1]	۲۰۱۴	نتایج پژوهش نشان می‌دهد که خدمات و کیفیت آنها می‌تواند تأثیر عمده ای بر رضایتمندی یا عدم رضایتمندی گردشگران داشته باشد.
چین و همکاران[2]	۲۰۱۴	بر اساس نتایج به دست آمده کیفیت زیرساخت‌ها نقش مهمی در توسعه گردشگری هر فضا دارد برای مدیریت موفق مقصد گردشگری روستایی، دسترسی به وسایل حمل ونقل الزامی است.
کوری و فالکونر[3]	۲۰۱۳	بر اساس نتایج حاصل امکان دسترسی به منطقه برای رشد پایدار آن مهم و ضروری است. جابه جایی، اثر شایان توجهی بر میزان رقابت پذیری و رونق مناطق دارد.
سجاسی قیداری، صادقلو،	۱۳۹۵	داده‌های جمع‌آوری شده از ۲۷۴ نمونه گردشگر نشان داد که گردشگران از کیفیت محیطی روستاهای مورد مطالعه در زمینه هر چهار مولفه کیفیت محیطی، رضایتمندی داشته و بیشترین مقدار آن مربوط به بعد مولفه معنایی و ادراکی بوده و در رتبه دوم مولفه زیباشناختی و فرمی قرار دارد. در ضمن نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر نیز نشان می‌دهد که بیشترین اثرکلی مربوط به مولفه کیفیت معنایی و ادراکی و مولفه کیفیت زیست محیطی دارای کمترین اثر بر جذب گردشگر به مقاصد روستایی می‌باشد.
اکبریان رونیزی، شی خبیگلو	۱۳۹۴	نتایج پژوهش نشان داده است که براساس دیدگاه گردشگران، بین شاخص‌های کیفیت محیطی مطالعه شده، شاخص کیفیت عملکردی – ساختاری بیشترین تأثیر را بر جذب و توسعهٔ گردشگری داشته است.
سجاسی قیداری, صادقلو , مهدوی	۱۳۹۴	نتایج بیانگر آن بوده است که مولفه کیفیت زیباشناختی و فرمی دارای بیشترین اثرگذاری بر ارزش ادراکی گردشگران از محیط و خلق تصویر ذهنی مثبت از مقصدهای روستایی در منطقه موردمطالعه از دیدگاه نمونه ها می باشد.
مشکینی ، موذن، نوروزی	۱۳۹۴	مقاله حاضر نشان داده است که باتوجه به ویژگی‌های خاص شهرهای کوچک از لحاظ اجتماعی و روابط بین ساکنین، ویژگی کیفیت محتوایی از وضعیت مناسبی در این شهرها برخوردار بود است.
برقی، رحیمی، بسحاق، نوری	۱۳۹۳	یافته‌ها نشان داد که پایین‌ترین سطح رضایت ساکنان از کیفیت محیط به عوامل، بهبود دسترسی‌ها و وضعیت کالبدی معابر، ایجاد، گسترش و پیش‌بینی امکانات تفریحی مناسب و متناسب در محلات محروم، بهبود شیوهٔ جمع‌آوری و دفع زباله‌های روستایی در سطح روستاها و ساماندهی فضاهای اطراف روستاها به ویژه دو بر میگردد.
لطیفی، سجادزاده	۱۳۹۳	نتایج این پژوهش نشان می‌دهد از سویی نیازهای انسانی نتیجه تأثیر رفتار بر فضا و محیط است و قابلیت محیط، زمینه ساز انجام رفتارهاست و از سویی دیگر، ارتقای کیفیت محیطی و تأثیر مؤلفه‌های آن بر قلمروها و الگوهای رفتاری گردشگران شایان توجه است.

سنجش کیفیت محیط، اولین مرحله در اداره کردن و مدیریت کیفیت محیط نواحی سکونتی است. با توجه به اینکه کیفیت محیط مفهومی تک‌بعدی نیست؛ بلکه مجموعه‌ای از متغیرها می‌باشد(برقی و همکاران، ۱۶:۱۳۹۳). برنامه‌ریزان گردشگری با مشخص کردن سطح هر شاخص در مقصد یا محل گردشگری، می‌توانند برای تعیین و کاربرد معیارهای مطلوب، برنامه‌ریزی و اقدام کنند. یکی از مهمترین روش‌های ارزیابی کیفیت گردشگری، سنجش میزان رضایتمندی محیط از سوی گردشگر است. به سبب نبود مقیاسی واحد برای اندازه گیری ادراک ساکنان و نیز انحراف موجود در رهیافت‌های به‌کاررفته در تحلیل داده‌ها، محدودیت‌های زیادی در مطالعات مربوط به ادراک گردشگری ایجاد شده است(شیعه و علی پور اشلیکی،۱۵۸:۱۳۸۹). با توجه به اهمیت موضوع کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعات زیادی در رابطه با آن صورت گرفته است که به صورت خلاصه در جدول (۱) به آن پرداخته شده است.

1 Căruntu and Dițoiu
2 Chin et al
3 Currie and Falconer

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

درمجموع با توجه به مبانی نظری مطرح شده و نیز یافته‌های پژوهش، که به ابعاد معنایی و ادراکی، زیبا شناختی و قومی، عملکردی- ساختاری، قومی و محتوایی کیفیت محیطی در مناطق مختلف پرداخته شده است، نشان داده شده است که اصلاح ضوابط مرتبط با نواحی گردشگری با هدف ارتقای کیفیت گردشگری؛ بهبود شبکهٔ رفت وآمد؛ ایجاد و گسترش مراکز اقامتی و پذیرایی؛ بهبود کاهش آلودگی‌ها خصوصاً آلودگی آب و خاک؛ خطوط حمل ونقل عمومی؛ ایجاد پارکینگ ها؛ اصلاح ضوابط مربوط به بازدید از مکان های جذاب با تدوین سیاست‌ها و خط مشی های مدبرانه و هماهنگ با مقتضیات زمان، زمینه‌های بهبود گردشگری را فراهم می سازند و زمینه را برای ایجاد و گسترش روستاهای گردشگری با کیفیت محیطی پویاتر و پایدارتر فراهم می‌سازند (شیعه و علی‌پور اشلیکی،۱۳۸۹ :۱۵۸). لذا با توجه به اهمیت کیفیت محیطی در این پژوهش به تحلیل فضایی روستاهای هدف گردشگری بخش مرکزی شهرستان نیشابور پرداخته شده است تا وضعیت روستاهای گردشگری مورد مطالعه از نظر ابعاد مورد توجه در بالا مشخص شود و راهکارهای لازم برای بهبود وضعیت کیفیت محیط منطقه مورد مطالعه سنجیده شود.

روش شناسی تحقیق

مقالهٔ حاضر از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی تحلیلی است و گردآوری اطلاعات در آن برمبنای دو روش اسنادی و میدانی انجام شد. روش میدانی مبتنی بر ابزار پرسشنامه است که در قالب دو پرسشنامه برای روستاییان و کارشناسان بر اساس طیف لیکرت تهیه شده است. جامعهٔ آماری پژوهش، روستاهای دهستان فضل، بخش مرکزی شهرستان نیشابور می باشند که براساس معیارهایی مانند جمعیت، فاصله و شهرت محلی در گردشگری، ۹ روستا (فرخک، دربهشت، رود، بوژآباد، تحت منظر، غار، حصار، سوقند، بوژان) به عنوان نمونه انتخاب شدند. واحد تحلیل در پژوهش حاضر ۱۸ نفراز کارشناسان حوزه گردشگری و ۲۶۰ نفر از روستاییان ساکن درروستاهای مورد مطالعه هستند که براساس روش کوکران و سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰.۰۵ ، به روش تصادفی و سهمیه ای به عنوان نمونهٔ آماری انتخاب شدند.

جدول(۲): بررسی توزیع فراوانی افراد مورد بررسی در روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	جمعیت	تعداد خانوار	تعداد نمونه براساس خانوار به تفکیک روستا
۱	فرخک	۱۳۴۱	۴۴۴	۸۹
۲	دربهشت	۱۱۸	۴۰	۷
۳	رود	۹۲۵	۸۷	۱۷
۴	بوژاباد	۶۴۹	۲۱۸	۴۳
۵	تحت منظر	۱۱۹	۴۰	۸
۶	غار	۱۵۶	۵۴	۱۰
۷	حصار	۲۲۷	۸۰	۱۵
۸	سوقند	۲۶۷	۹۷	۱۹
۹	بوژان	۷۲۵	۲۶۵	۵۳
	جمع	۴۵۲۷	۱۳۲۵	۲۶۱

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

۷ شاخص عمده مورد بررسی شامل کیفیت عملکردی – ساختاری، کیفیت جاذبه‌های گردشگری، کیفیت بصری، کیفیت زیست محیطی، کیفیت بافت و شبکه‌های ارتباطی، کیفیت محیط اجتماعی و کیفیت پویایی محیط انتخاب شدند. پایایی پرسشنامهٔ ۰.۷۷۰ در آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد. در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌ها در ارتباط با مقایسهٔ روستاهای گردشگری نیشابور به لحاظ تعیین سطح رضایت از محیط ایجادشده از آزمون t تک نمونه‌ای و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS)انجام شده و به بررسی و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است.

قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی و در محدوده‌ی ریاضی (۵۸ درجه و ۸ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۲۰ دقیقه) طول جغرافیایی و (۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۲ دقیقه) عرض شمالی واقع گردیده است. این شهرستان به شکل بیضی در امتداد رشته کوه‌های بینـالود قـراردارد.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

رشته کوه‌های بینالود که به‌صورت نواری در جهت شمال غربی ـ جنوب شرقی شهرستان امتداد یافته است، این شهرستان را از شهرستان‌های مشهد و قوچان جدا می‌سازد. در قسمت غرب، نیشابور و سبزوار ۱۶۲ کیلومتر مرز مشترک دارند و از طریق رشته کوه طاغنکوه از یکدیگر جدا می‌گردند. در قسمت جنوب غربی، رشته کوه‌های سرخ، با ارتفاعات نسبتاً بالا، این شهرستان را از شهرستان کاشمر جدا می کند. شهرستان نیشابور دارای چهار بخش(مرکزی، زبرخان، سرولایت،میان جلگه) می‌باشد که دهستان فضل در بخش مرکزی آن قرار دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵دهستان فضل دارای ۵۱۰۶ خانوار و ۱۵۷۹۲نفرجمعیت می باشد که که ۸۰۸۹ نفر مرد و ۷۷۰۳ نفر زن هستند.

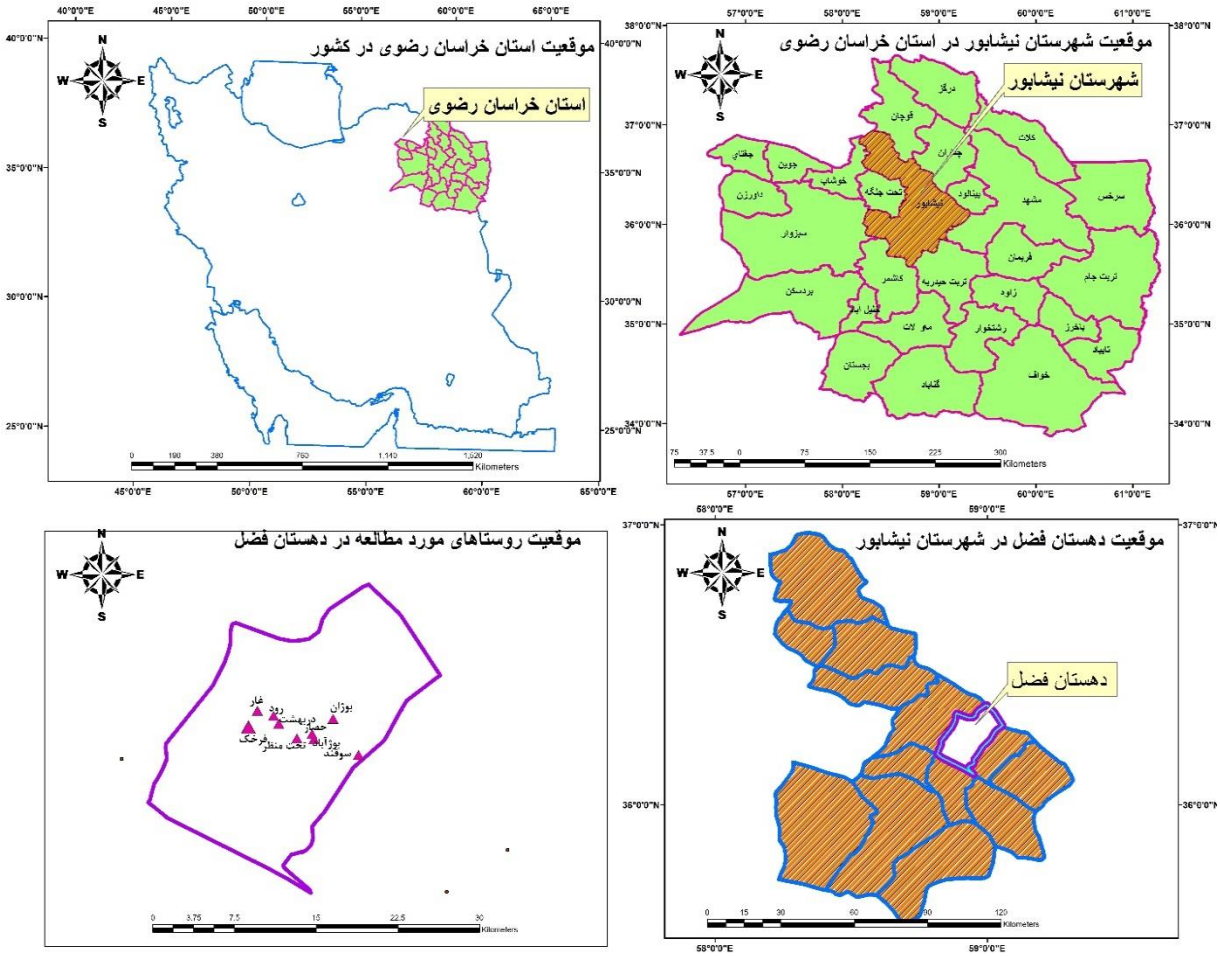

شکل(۱): موقعیت جغرافیایی دهستان فضل در بخش مرکزی شهرستان نیشابور در استان خراسان رضوی

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی پاسخگویان

در گام نخست به منظور دریافت بررسی تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری در دهستان فضل مهم‌ترین متغیرهای شخصیتی آن‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی محاسبه گردید. به طور خلاصه مهم‌ترین یافته‌های به دست آمده از افراد نمونه بدین شرح است: از نظر جنسیتی۵۳ نفر(۲۰/۳ درصد) زن و ۲۰۸ نفر (۷۹/۷ درصد) مرد می‌باشد؛ از نظر سنی اکثریت جمعیت مورد مطالعه در رده سنی بیشتر از ۴۰ سال (۳۹/۱ درصد) قرار دارند ؛ از نظر سطح تحصیلات قریب ۶۱ نفر (۲۳/۴ درصد) فاقد سواد، ۶۶ نفر دارای سواد ابتدایی هستند و بیشتر افراد مورد مطالعه در این رده تحصیلی قرار دارند. از نظر وضعیت شغلی ۱۹۴(۷۲/۸) کشاورز، ۱۴ (۵/۳) نفر دامدار، ۴۰(۱۵/۲) کاسب و بازاری، سایر۱۳(۴/۹) را در برمیگیرد.که همانطور که می بینیم اکثر افراد به کشاورزی مشغولند. از نظر سطح درآمدی ۵۹ نفر (۲۲/۶ درصد) زیر ۵۰۰ هزارتومان، ۱۱۵ نفر(۴۴/۱ درصد) ۷۵۰ تا یک میلیون اعلام نموده اند.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص‌های کیفیت محیطی

طبق نتایج جدول (۳) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص عملکردی- ساختاری بیان شده است. طبق این جدول، فقط در عبارت وضعیت ارتباطات تلفن ثابت و آنتن دهی خطوط تلفن همراه، مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) ۷۳/۸ اختلاف دارد. از آنجاییکه sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای این عبارات مثبت می‌باشد نتیجه می‌گیریم به طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی می‌باشد و این مناطق به لحاظ ارتباطات از وضعیت مناسبی برخوردارند. در ادامه طبق جدول(۳) در عبارات امکانات و تسهیلات اقامتی، رستوران و خدمات پذیرایی، امکانات حمل ونقل عمومی، عرضهٔ خدمات فروشگاههای مختلف، وضعیت پارکینگ، امکانات درمانی اولیه، دسترسی به پمپ بنزین در فاصلهٔ مناسب، خدمات مالی (بانک و خودپرداز)، امکانات گذران اوقات فراغت(تفریحی و جز آن)، اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد زیرا sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین می‌باشد و این مناطق در رابطه با این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

جدول(۳) نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه ای در بررسی شاخص عملکردی – ساختاری

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	۹۵٪ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
امکانات و تسهیلات اقامتی	۲/۳۹	-۱۱/۱۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۱	-۰/۷۲	-۰/۵۰
رستوران و خدمات پذیرایی	۲/۱۸	-۱۴/۰۱	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۸۲	-۰/۹۴	-۰/۷۰
امکانات حمل ونقل عمومی	۲/۳۰	-۱۲/۷۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۰	-۰/۸۱	-۰/۵۹
عرضهٔ خدمات فروشگاههای مختلف	۲/۴۹	-۷/۱۹	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۵۱	-۰/۶۵	-۰/۳۷
وضعیت پارکینگ	۱/۸۷	-۲۵/۱۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۱/۱۳	۱/۲۲	-۱/۰۵
ارتباطات تلفن ثابت و همراه	۳/۰۹	۲/۰۳	۲۶۰	۰/۰۴۴	۰/۰۹	۰/۰۰	۰/۱۸
امکانات درمانی اولیه	۲/۵۳	-۷/۷۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۴۷	-۰/۵۹	-۰/۳۵
دسترسی به پمپ بنزین در فاصلهٔ مناسب	۲/۱۱	-۱۹/۸۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۸۹	-۰/۹۷	-۰/۸۰
خدمات مالی (بانک و خودپرداز)	۲/۱۶	-۱۹/۲۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۸۴	-۰/۹۳	-۰/۷۵
امکانات گذران اوقات فراغت(تفریحی و جز آن)	۲/۱۸	-۱۴/۵۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۲	-۰/۹۳	-۰/۷۱

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۴) نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص جاذبه‌های گردشگری آمده است. طبق این جدول، در عبارات(زیبایی جاذبه ها، تعداد جاذبه ها) مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. از آنجاییکه sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای این عبارات مثبت می‌باشد نتیجه می‌گیریم به طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالا می‌باشد. در ادامه طبق همین جدول، در عبارات (تنوع جاذبه‌ها روستا از نظر طبیعی، تاریخی، مذهبی و... جلوه های اصیل و سنتی در روستا، معرفی جاذبه‌ها) اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد زیرا sig کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین می‌باشد و از نظر این موارد به خصوص وضعیت معرفی جاذبه‌های روستا این مناطق وضعیت مناسبی ندارند و تبلیغات وسیعی در این زمینه وجود ندارد بجز محدود روستاهایی مانند بوژان، در بهشت و ...

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

جدول(۴) نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه ای در بررسی شاخص جاذبه‌های گردشگری

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	٪۹۵ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
زیبایی جاذبه‌ها	۴/۱۲	۲۶/۱۶	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۱۲	۱/۰۳	۱/۲
تنوع جاذبه‌ها	۲/۹۶	-۰/۶۸	۲۶۰	۰/۴۹۷	-۰/۰۴	-۰/۱۶	۰/۰۸
تعداد جاذبه‌ها	۳/۵۱	۷/۷۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۵۱	۰/۳۸	۰/۶۴
جلوه‌های اصیل و سنتی در روستا	۲/۷۰	-۵/۸۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۰	-۰/۴۰	-۰/۲۰
معرفی جاذبه‌ها	۲/۳۷	-۱۰/۷۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۳	-۰/۷۴	-۰/۵۱

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص بصری بیان شده است. طبق این جدول، در عبارات تحلیل فضایی ارزش کیفیت محیطی روستاهای هدف گردشگری مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. ازآنجایی‌که sig به‌دست‌آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم‌چنین ازآنجایی‌که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طورکلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و وضعیت مناسبی را ازلحاظ زیبایی و چشم‌انداز برخوردار هستند.

جدول(۵) نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه‌ای در شاخص بصری

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	٪۹۵ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
زیبایی محیط و بافت روستا	۴/۰۰	۲۰/۱۹	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۰/۹۰	۱/۱۰
جذابیت چشم‌اندازهای طبیعی	۴/۲۷	۳۰/۵۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۲۷	۱/۱۹	۱/۳۵
هماهنگی ساخت‌وسازها	۳/۰۵	۱/۳۰	۲۶۰	۰/۱۹۵	۰/۰۵	-۰/۰۲	۰/۱۲
روشنایی محیط روستا	۳/۱۶	۳/۶۰	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۶	۰/۰۷	۰/۲۵
دلپذیری مکان	۴/۰۶	۲۵/۸۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۰۶	۰/۹۸	۱/۱۴
زیبایی فضای سبز روستا	۴/۱۸	۲۹/۱۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	۱/۱۸	۱/۱۰	۱/۲۶

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۶) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با شاخص زیست محیطی آمده است. طبق این جدول، در عبارات آب آشامیدنی، هوای مناسب، کیفیت فضای سبز، تنوع زیستی روستا مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. ازآنجایی‌که sig به‌دست‌آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد. هم‌چنین ازآنجایی‌که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طورکلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالا است. در ادامه طبق همین جدول، در عبارات تمیزی و بهداشت محیط، دفع زباله روستا و جاذبه‌های گردشگری اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد زیرا sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و ازنظر این موارد به‌خصوص بهداشت محیط این مناطق وضعیت مناسبی ندارند و مشکلات زیست‌محیطی به‌عنوان یک معضل بزرگ شناخته می‌شود که تخریب زیاد محیط‌زیست را به دنبال دارد.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

جدول(۶)نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه‌ای در بررسی شاخص زیست‌محیطی

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	٪۹۵ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
آب آشامیدنی	۳/۳۸	۷/۸۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۳۸	۰/۲۸	۰/۴۷
هوای مناسب	۳/۸۵	۸/۲۶	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۸۵	۰/۷۶	۰/۹۴
تمیزی و بهداشت محیط	۲/۶۲	-۷/۸۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۳۸	۰/۴۷	-۰/۲۸
کیفیت فضای سبز	۳/۹۰	۱۷/۶۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۹۰	۰/۸۰	۱/۰۱
دفع زباله روستا و جاذبه‌های گردشگری	۲/۳۲	۱۵/۹۲	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۸	-۰/۷۷	-۰/۶۰
تنوع زیستی روستا	۳/۲۳	۴/۶۶	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۳	۰/۱۳	۰/۳۲

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۷) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با بافت و شبکه‌های ارتباطی بیان شده است. طبق این جدول، در تمام عبارات وجود مسیرهای دسترسی مناسب به جاذبه‌های گردشگری، خوانایی بافت و مسیرهای مختلف روستا، وضعیت معابر و راههای روستایی، وضعیت ایمنی معابر روستایی، وضعیت ایمنی محدوده‌های مورد بازدید مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. ازآنجایی‌که sig به‌دست‌آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد. هم‌چنین ازآنجایی‌که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طورکلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و این مناطق به لحاظ بافت و شبکه ارتباطی پتانسیل بالایی برخوردارند، در ادامه در عبارت مطلوبیت علائم راهنمای مسیرهای گردشگری اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد زیرا sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و این مناطق در رابطه با این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

جدول(۷) نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه‌ای در بررسی بافت و شبکه‌های ارتباطی

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	٪۹۵ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
وجود مسیرهای دسترسی مناسب به جاذبه‌های گردشگری	۳/۴۷	۸/۳۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۴۷	۰/۳۶	۰/۵۸
خوانایی بافت و مسیرهای مختلف روستا	۳/۰۸	۱/۷۴	۲۶۰	۰/۰۸۴	۰/۰۸	-۰/۰۱	۰/۱۸
معابر و راه‌های روستایی	۳/۱۵	۳/۱۳	۲۶۰	۰/۰۰۲	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۲۴
علائم راهنمای مسیرهای گردشگری	۲/۹۵	-۱/۰۷	۲۶۰	۰/۲۸۴	-۰/۰۵	-۰/۱۴	۰/۰۴
ایمنی معابر روستا	۳/۶۱	۱۲/۹۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۶۱	۰/۵۲	۰/۷۰
ایمنی محدوده‌های مورد بازدید	۳/۴۵	۱۰/۰۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۴۵	۰/۳۶	۰/۵۴

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

طبق نتایج جدول (۸) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با محیط اجتماعی بیان شده است. طبق این جدول، در عبارات کیفیت محیطی در تمام عبارات، مقدار محاسبه‌شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. ازآنجایی‌که sig به‌دست‌آمده کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم تفاوت معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنا وجود دارد. هم‌چنین ازآنجایی‌که اختلاف میانگین برای همه این

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

عبارات مثبت است نتیجه می‌گیریم به‌طورکلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی است و ایـن منـاطق بـه لحـاظ اجتمـاعی از وضعیت مناسبی برخوردارند در ادامه طبق جدول(۴) در عبارت جلوه‌های آداب‌ورسوم سنتی اختلاف معناداری بین مقدار محاسبه‌شده و حد مبنـا وجود دارد زیرا sig کمتر از ۰/۰۵ است. لذا نتیجه می‌گیریم موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد پایین است و این مناطق در رابطـه بـا این موارد از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند. به‌عنوان‌مثال، روستاهایی مثل حصار یا بوژآباد مردم تنها در گذشته ها فرهنگ و سنت ملی خود را داشته‌اند و به ایجاد صنایع دستی اقدام می‌کرده‌اند و اکنون تنها نشانه‌های خیلی کمی از آنها دیده می شود از لحاظ تاریخی یا صنایع دستی و فرهنگ محلی وضعیت مطلوبی را ندارند.

جدول(۸) نتایج حاصل از آزمون tتک نمونه ای در بررسی شاخص محیط اجتماعی

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	۹۵٪ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
میهمان نوازی روستاییان	۳/۴۸	۹/۶۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۴۸	۰/۳۸	۰/۵۸
جلوه های آداب و رسوم سنتی در روستا	۲/۸۲	-۴/۵۰	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۸	-۰/۲۶	-۰/۱۰
همکاری راهنمایان محلی	۳/۶۱	۱۰/۸۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۶۱	۰/۵۰	۰/۷۲
حس‌اعتمادمتقابل بین روستاییان‌وگردشگران	۲/۳۴	-۱۰/۴۵	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۶	-۰/۷۸	-۰/۵۳
جذابیت فرهنگ و رسوم روستا	۳/۲۸	۵/۰۱	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۸	۰/۱۷	۰/۳۹

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

طبق نتایج جدول (۹) نتایج حاصل از آزمون On sample t- test یا T تک نمونه‌ای در رابطه با پویایی محیط بیـان شـده اسـت. طبـق ایـن جدول، در تمام گویه ها(وجود آرامش در روستا، رونق کسب وکار و فعالیت در روستا، تعاملات اجتماعی فعال در روستا، میـزان حضـور گردشـگران در روستا) مقدار محاسبه شده با حد مبنا (۳) اختلاف دارد. از آنجاییکه sig بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد نتیجه می‌گیـریم تفـاوت معنـاداری بین مقدار محاسبه شده و حد مبنا وجود دارد. هم چنین از آنجایی که اختلاف میانگین برای همه این عبارات مثبت می‌باشد نتیجـه مـی‌گیـریم بـه طور کلی موافقت اعضای نمونه با این عبارات در حد بالایی می‌باشد و این مناطق به لحاظ پویایی از پتانسیل بالایی برخوردارند.

جدول(۹) نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه‌ای در بررسی شاخص پویایی محیط

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	۹۵٪ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
وجود آرامش در روستا	۳/۳۸	۶/۰۳	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۳۸	۰/۲۵	۰/۵۰
رونق کسب وکار و فعالیت در روستا	۳/۰۸	۱/۲۷	۲۶۰	۰/۲۰۵	۰/۰۸	-۰/۰۴	۰/۲۰
تعاملات اجتماعی فعال در روستا	۳/۲۸	۵/۰۸	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۸	۰/۱۷	۰/۳۹
میزان حضور گردشگران در روستا	۳/۱۳	۲/۱۱	۲۶۰	۰/۰۳۶	۰/۱۳	۰/۰۱	۰/۲۵

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

نتایج آزمونt تک نمونه‌ای در بررسی کل شاخص‌های کیفیت محیطی

نتایج بررسی‌های مربوط به نماگرهای انتخابی به منظور سنجش کیفیت محیطی روستاهای مورد مطالعه نشان می دهند که بیشترین مقدار میانگین شاخص‌ها، مربوط به شاخص شاخص بصری(۳.۷۲)، شاخص بافت و شبکه‌های ارتباطی(۳.۲۸)، شاخص پویایی محیط (۳.۲۱) ، زیست محیطی(۳.۲۱)، جاذبه‌های گردشگری(۳.۱۳)، شاخص محیط اجتماعی(3.10) می‌باشد و کمترین میزان، مربوط به شاخص عملکردی-

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

ساختاری(۲.۳۲) می‌باشد. و مهمترین عامل در جذب گردشگران به روستاهای مورد مطالعه بر اساس نتایج به دست آمده شاخص و نماگرهای بصری هستند. درمجموع، ارزیابی دیدگاه مردم نشان داد که جز در۱۶ نماگر (شامل: امکانات و تسهیلات اقامتی، رستوران و خدمات پذیرایی، امکانات حمل ونقل عمومی، عرضهٔ خدمات فروشگاه‌های مختلف، وضعیت پارکینگ، امکانات درمانی اولیه، دسترسی به پمپ بنزین در فاصلهٔ مناسب، خدمات مالی (بانک و خودپرداز)، امکانات گذران اوقات فراغت(-تفریحی و جز آن)، تنوع جاذبه‌ها روستا(طبیعی، تاریخی، مذهبی و... جلوه‌های اصیل و سنتی در روستا، تمیزی و بهداشت محیط، دفع زبالهٔ روستا و تمیزی جاذبه های گردشگری، مطلوبیت علائم راهنمای مسیرهای گردشگری، جلوه‌های آداب و رسوم سنتی در روستا، حس اعتماد متقابل بین روستاییان و گردشگران) میانگین ارزیابی مردم بیشتر از میانگین می‌باشد(جدول۱۰). نتایج آزمون t تک نمونه ای به منظور سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعه شده با توجه به حد متوسط، میانگین و سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۵) در هریک از شاخص‌ها نشان می دهند که کیفیت محیطی روستاها از دیدگاه جامعهٔ نمونهٔ پژوهش بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. با توجه به مقدار آمارهٔ t که میزان انحراف از حدمتوسط را نشان می دهد، از دیدگاه مردم شاخص بصری و شاخص عملکردی- ساختاری به ترتیب رتبهٔ اول و آخر را دارند.

جدول(۱۰): نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه ای در بررسی شاخص‌های کیفیت محیطی

نماگر	میانه نظری=۳						
	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	٪۹۵ سطح اطمینان	
						پایینتر	بالاتر
عملکردی- ساختاری	۲/۳۳	-۲۰/۲۷	۲۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۷	-۰/۷۴	-۰/۶۱
جاذبه‌های گردشگری	۳/۱۳	۳/۶۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳	۰/۰۶	۰/۲۰
بصری	۳/۷۳	۲۷/۸۹	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۷۳	۰/۶۷	۰/۷۸
زیست محیطی	۳/۲۲	۱۰/۰۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۲	۰/۱۷	۰/۲۶
بافت و شبکه‌های ارتباطی	۳/۲۸	۱۱/۷۴	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۲۸	۰/۲۴	۰/۳۳
محیط اجتماعی	۳/۱۱	۴/۶۱	۲۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۱۵

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷

تحلیل فضایی روستاها بر اساس شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی

اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری دهستان فضل با استفاده از تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی (WASPAS) انجام شد. در گام نخست به جمع اوری امتیازهای هر شاخص در هر روستا حساب شد و بعنوان ماتریس داده‌های خام استفاده شد و نمره شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی در دهستان در هر روستا جمع شد.(جدول۱۱)

جدول(۱۱): میانگین شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی در سطح روستاها (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

شاخص / نام روستا	عملکردی ساختاری	جاذبه‌های گردشگری	بصری	زیست محیطی	بافت و شبکه‌های ارتباطی	محیط اجتماعی	پویایی محیط
بوژآباد	۱/۷۳	۱/۷۳	۲/۵۶	۳/۰۹	۳/۰۴	۲/۹۰	۲/۹۷
تحت منظر	۱/۶۹	۱/۶۹	۲/۳۰	۳/۰۸	۳/۳۳	۳/۰۳	۲/۹۷
حصار	۲/۱۱	۲/۱۱	۲/۶۳	۳/۲۴	۳/۵۰	۳/۱۶	۳/۰۸
بوژان	۲/۸۳	۲/۸۳	۲/۹۳	۳/۳۶	۳/۵۹	۳/۲۸	۳/۶۹
رود	۱/۶۶	۱/۶۶	۲/۷۴	۲/۹۹	۲/۷۵	۳/۱۵	۳/۰۳
غار	۱/۵۰	۱/۵۰	۲/۷۰	۲/۹۶	۲/۷۵	۳/۱۳	۳/۰۰
سوقند	۲/۷۳	۲/۷۳	۳/۶۳	۳/۵۴	۳/۴۱	۳/۳۵	۳/۶۸
فرخک	۲/۵۷	۲/۵۹	۳/۱۳	۳/۱۹	۳/۳۲	۳/۰۴	۳/۰۳
درب بهشت	۲/۳۸	۲/۳۸	۳/۰۵	۳/۲۵	۳/۲۹	۱۰۳	۳/۳۸

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

سپس به محاسبه ماتریس نرمالیزه شده برای شاخص‌ها پرداخته شد که استانداردسازی داده‌ها با استفاده از روش بی‌مقیاس‌سازی خطی صورت گرفته است و محاسبه وزن شاخص‌ها صورت گرفت. که در جدول (۱۲) وزن‌ها نشان داده شده است.

جدول(۱۲): وزن شاخص‌های ارزیابی (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

شاخص	پویایی محیط	محیط اجتماعی	بافت و شبکه‌های ارتباطی	زیست محیطی	بصری	جاذبه‌های گردشگری	عملکردی ساختاری
وزن	۰/۰۶۸	۰/۰۸۹	۰/۱۵۶	۰/۲۰۴	۰/۱۱۱	۰/۱۵۷	۰/۲۱۵

در انتها محاسبه مقدار (λ) و Q_i صورت گرفت و رتبه بندی روستاها بر اساس شاخص‌های کیفیت محیطی نشان داده شد. همانطور که مقادیر Q_i محاسبه شده نتایج مدل (WASPAS) نشان داد روستای بوژان، سوقند، فرخک، به لحاظ شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی رتبه اول و سوم را کسب کرده‌اند. نماگرها در این روستاها نسبت به سایر روستاها وضعیت بهتری دارند در حالی که روستاهای رود ، تحت منظر و غار، دارای پایین‌ترین کیفیت محیطی هستند. همچنین در بررسی تمام شاخص‌ها نیز بوژان بهترین شرایط را به لحاظ شاخص‌های کیفیت محیطی دارد و تنها محلات که بیشترین ناسازگاری را در بین خود دارند غار، روی و تحت منظر می‌باشند که کمترین امتیاز را در این شاخص به خود اختصاص داده‌اند و از کیفیت محیطی مناسبی به لحاظ جذب گردشگر برخوردار نیستند.

جدول(۱۳): رتبه‌بندی گزینه‌ها (منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۱۳۹۷)

نام روستا	λ	Q_i	رتبه‌بندی گزینه‌ها
بوژآباد	۰/۹۸۶۵	۲/۴۳۹۵	۶
تحت منظر	۰/۹۸۶۲	۲/۴۳۴۹	۸
حصار	۰/۹۸۴۷	۲/۶۱۸۸	۵
بوژان	۰/۹۸۲۳	۲/۹۴۰۰	۱
رود	۰/۹۸۷۶	۲/۴۱۰۹	۷
غار	۰/۹۸۸۰	۲/۳۵۲۷	۹
سوقند	۰/۹۸۲۵	۲/۹۰۴۷	۲
فرخک	۰/۹۸۳۱	۲/۷۵۱۷	۳
درب بهشت	۰/۹۸۴۳	۲/۷۱۳۷	۴

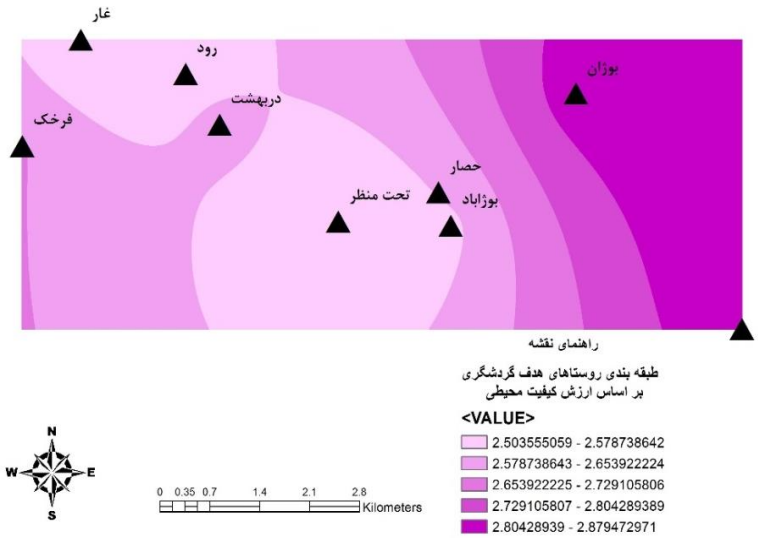

شکل(۲): توزیع فضایی روستاهای هدف گردشگری بر اساس ارزش کیفیت محیطی (منبع: نگارندگان)

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]

نتیجه گیری و پیشنهادات

در سال های اخیر به توسعهٔ گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعهٔ پایدار این نواحی پرداخته شده است. با توجه به مزایا و فرصت‌های بالقوه‌ای که گردشگری در ابعاد اقتصادی و اجتماعی برای مکان‌های مستعد دربردارد، این فعالیت تقریباً در تمامی جوامع درحال توسعه است. از آنجا که مقصدهای مختلف گردشگری در جذب گردشگران در فضایی رقابتی قرار دارند، بهبود شاخص‌های مؤثر در جلب نظر گردشگران اهمیت بسزایی دارد. بخش عمدهٔ شاخص ها و معیارهای مربوط به جلب نظر و ایجاد رضایتمندی گردشگران معطوف به کیفیت محیط و ویژگی‌های مقصد گردشگری است. شهر نیشابور با توجه به موقعیت طبیعی خود، ویژگی‌های اقلیمی و جاذبه‌های طبیعی، از شرایط مناسبی برای توسعهٔ گردشگری برخوردار است، همچنین گردشگری روستایی در این شهر به عنوان یکی از مهمترین و اصلی ترین جاذبه ها محسوب می‌شود، لذا مسیر دستیابی به توسعهٔ پایدار گردشگری در نواحی روستایی نیز، شناخت، سنجش و به تبع آن ارتقای کیفیت محیط روستاهای گردشگرپذیر ضروری است. به همین دلیل در پژوهش حاضر بررسی و سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری دهستان فضل بخش مرکزی شهرستان نیشابور پرداخته شده است. بدین منظور نماگرهای متنوعی در قالب هفت گروه شاخص عمده شامل کیفیت عملکردی ساختاری، کیفیت جاذبه های گردشگری، کیفیت بصری، کیفیت زیست محیطی، کیفیت بافت و شبکه های ارتباطی، کیفیت محیط اجتماعی و کیفیت پویایی محیط بررسی شد. وضعیت هریک از این شاخص‌های کلی با استفاده از تعدادی نماگر و از طریق تکمیل پرسشنامه ازکارشناسان و سرپرستان خانوارهای ساکن در روستاها مطالعه شد. نتایج به دست آمده نشان دادند که براساس آزمون t ی تک نمونه‌ای به منظور سنجش کیفیت محیط روستاهای گردشگری مطالعه شده با توجه به حد متوسط، میانگین و سطح معناداری (کمتر از ۰.۰۵) در هریک از شاخصها ، کیفیت محیطی روستاها از دیدگاه جامعهٔ نمونهٔ پژوهش بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است و با توجه به مقدار آمارهٔ t که میزان انحراف از حد متوسط را نشان می‌دهد، از دیدگاه مردم شاخص بصری و شاخص عملکردی- ساختاری به ترتیب رتبهٔ اول و آخر را دارند. مقادیر Q_i محاسبه شده نتایج مدل (WASPAS) نشان داد روستای بوژان، سوقند، فرخک، به لحاظ شاخص‌های ارزش کیفیت محیطی در رتبه اول و سوم را کسب کرده‌اند نماگرها در این روستاها نسبت به سایر روستاها وضعیت بهتری دارند در حالی که روستاهای رود، تحت منظر و غار دارای پایین‌ترین کیفیت محیطی هستند. همچنین در بررسی تمام شاخص‌ها نیز بوژان بهترین شرایط را به لحاظ شاخص‌های کیفیت محیطی دارد و تنها محلات که بیشترین ناسازگاری را در بین خود دارند غار، روی و تحت منظر می‌باشند که کمترین امتیاز را در این شاخص به خود اختصاص داده‌اند. پس با توجه به مباحث مطرح شده در خصوص دیدگاه‌های روستاییان و کارشناسان در خصوص روستاهای گردشگری دهستان فضل ، برنامه‌ریزی برای ارتقاء کیفیت این روستاها باید با برنامه‌ریزی شهری هماهنگ باشد و کیفیت فضاها در نواحی روستایی به گونه ای باشد که انطباق لازم را با توقعات گردشگران از محیط داشته باشد. پس توجه به کیفیت‌های محیطی و خدمات شهری برای نواحی روستایی و همچنین فراهم سازی امکانات و تأسیسات زیربنایی برای روستاها، از اولویت‌های آنان جهت توجه و اقدام در روستاهای گردشگری مورد مطالعه به شمار می رود. یافته های این پژوهش نتایج تحقیقات پیشین، کانوتو و دیتویو[1]، کوری و فالکون[2]، چین و همکاران[3] و غیره در در زمینه نقش کیفیت خدمات، ایجاد زیرساخت ها و فراهم کردن زمینه های گردشگری در جذب گردشگر و رقابت در جذب را تایید می‌کند.

فهرست منابع

- برقی، ح.، رحیمی، ح.، بسحاق، م.ر، و نوری، م. (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت محیط زندگی درنواحی روستایی از دیدگاه ساکنان، تهران: مجلّهٔ پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۳(۸)، ۱۳-۲۴.
- تقوایی، ع. ا.، معروفی، س. و پهلوان، س. (۱۳۹۱). ارزیابی تأثیر کیفیت محیط شهری بر روابط اجتماعی شهروندان، نقش جهان، ۳(۱)، ۴۳-۵۴.
- رفیعیان، م.، تقوایی، ع. ا.، خادمی، م. و علی پور ، ر. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی شهری ، نشریه معماری و شهرسازی ایران، ۴، ۳۵-۴۳.
- رفیعیان، م.، مولودی، ج. و پورطاهری، م. (۱۳۹۰). سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۵(۳)، ۱۹-۳۸.

1 Căruntu and Dițoiu
2 Currie and Falcon
3 Chin et al

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.8.29.3.0]

- زارع مهرجردی، م. ر. (۱۳۹۲). ارزشگذاری ارتقای کیفیت محیط زیست در جنگل باغ شادی شهرستان خاتم، دو فصلنامه علمی -پژوهشی خشک بوم، ۳(۱)، ۳۰-۴۱.

- سجاسی قیداری، ح. و صادقلو، ط. (۱۳۹۵). تحلیل و تبیین نقش کیفیت محیطی در جذب گردشگر به مقاصد گردشگری روستایی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۱۳(۳)،۳۲-۴۹.

- سجاسی قیداری، ح.، صادقلو، ط. و مهدوی، د. (۱۳۹۴). تبیین نقش کیفیت محیطی مقصدهای گردشگری روستایی در تقویت تصویر ذهنی گردشگران، تهران. برنامه ریزی و آمایش فضا، ۱۹(۲)، ۶۱-۸۸.

- سلطانی، ن.، مصطفوی، ن. س. و امانی کلاریجانی، س. (۱۳۹۳). سنجش ارزشهای محیطی فضاهای عمومی شهری با استفاده از رو شهای انتخاب تجربی و ارزیابی مشروط، فصلنامه آرمانشهر، ۷(۱۳)، ۲۲۱-۲۳۲.

- شیعه، الف. و علی پور اشلیکی، س. (۱۳۸۹). تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار؛ (مطالعهٔ موردی سواحل شهر رامسر). فصلنامه آرمانشهر، ۳(۵)، صص۱۵۵-۱۶۷.

- کاکاوند، الف.، براتی، ن. و امین‌زاده گوهرریزی، ب. (۱۳۹۲). سنجش تطبیقی تصویر ذهنی شهروند و شهرساز به مفهوم کیفیت محیط شهری ، فصلنامه علمی پژوهشی مرکز پژوهشی هنر معماری و شهرسازی ، ۱۰(۲۵)، ۱۰۱-۱۱۲.

- لطیفی، الف. و سجادزاده، ح. (۱۳۹۳). ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کیفیت محیطی بر الگوهای رفتاری در پارکهای شهری، فصلنامه مطالعات شهری، ۱۱(۵)، ۵-۲۰.

- محمدی یگانه، ب.، عینالی، ج. و بیگدلی ، الف. (۱۳۹۵). نقش کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی با تأکید بر گردشگری، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷(۲۱)، ۱۹۳-۲۰۴.

- مشکینی، الف.، مودّن، س. و نوروزی، م. (۱۳۹۴). سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای کوچک استان آذربایجان شرقی، دو فصلنامه پژوهشهای بوم شناسی شهری، ۶(۱۲)، ۱۷-۳۲.

- Adeyinka-Ojo, S.F., Khoo-Lattimore, C. & Nair, V (2014). A Framework for Rural Tourism Destination Management and Marketing Organizations. Procedia - Social and Behavioral Sciences, No. 144. pp 151 – 163.

- Butnaru, Gina, j., Stefanica, M., & George, M. (2014). Alternative Method of Quality Evaluation in Tourism; Case study applied in tourist accommodation units, Procedia Economics and Finance, No 15. pp 671 – 678.

- Căruntu, Andreea Laura and Dițoiu, Mihail Cristian, 2014, The Perceptions of Hospitality Services of a Tourism Destination, Procedia - Social and Behavioral Sciences, No. 109, PP. 231-235.

- Chin, C., Lo, M., & Songan, P. (2014). Rural Tourism Destination Competitiveness: A study on Annah Rais Longhouse Homestay. Sarawak.Procedia - Social and Behavioral Sciences. No. 144. pp 35 – 44.

- Chin, Chee-Hua; Lo, May-Chiun; Songan, Peter and Nair, Vikneswaran, 2014, Rural Tourism Destination Competitiveness: A study on Annah Rais Longhouse Homestay, Sarawak, Procedia - Social and Behavioral Sciences, No. 144, PP. 35 – 44.

- -Currie, C., Falconer, P .(2013). Maintaining Sustainable Island Destinations in Scotland: The role of thetransport tourism relationship. Journal of Destination Marketing & Management; http://dx.doi.org/ 10.1016/ j. jdmm.2013.10.005.

- Hong, T. M and Huan, T. C. (2014). Network Behavior as Driving -Journal of Business Research. http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.04.006.

- -Hong, T., Ma, T., & Huan, T. (2014). Network Behavior as Driving Forces for Tourism Flows. Journal of Business Research. http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.04.006.

- -Lohmann, G. (2014). Destination Morphology: A new framework to understand tourism–transport issues? Journal of Destination Marketing & Management. http://dx.doi.org/10.1016/j.jdmm.2014.07.002.

- Osman, Z., Sentosa, I. (2013). Mediating Effect of Customer Satisfaction on Service Quality and Customer Loyalty Relationship in Malaysian Rural Tourism. International Journal of Economics and Management Studies. volume2, issue1, pp 25-37.

- Patricia, S. S., anchez-Medina, a. & Ren, e. (2017). Environmental pressure and quality practices in artisanal family businesses: The mediator role of environmental values, Journal of Cleaner Production, pp 1-14.

- Prabhakaran, S., Nair, V., & Ramachandran, S. (2014). Community participation in rural tourism: Towards a conceptual framework. Procedia - Social and Behavioral Sciences. No. 144. pp 290 – 295.

- Rajaratnam, S., Munikrishnan, U., Sharif, S., & Nair, V, 2014, Service Quality and Previous Experience as a Moderator in Determining Tourists' Satisfaction with Rural Tourism Destinations in Malaysia: A partial least squares approach. Procedia - Social and Behavioral Sciences. No. 144. pp 203 – 211.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-10-10]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.8.29.3.0]